

# Antikvarisk förundersökning med riktlinjer för ny bebyggelse

Hotel Bellevue, Dalarö 3:4 och 3:5  
Haninge kommun



Fastighetsbeteckning: Dalarö 3:4 och 3:5  
Namn/Gatuadress: Wallinvägen 26  
Kommun, Stadsdel: Haninge, Dalarö  
Ärendenr:

---

2015-11-18

## **Antikvarisk förundersökning, Hotel Bellevue, Dalarö 3:4 och 3:5, Haninge kommun**

Stockholms Byggnadsantikvarier har på uppdrag av Stadsbyggnadsförvaltningen, Haninge kommun, utfört en antikvarisk förundersökning för Hotel Bellevue, Dalarö. Arbetet har innefattat genomgång och sammanställning av arkivmaterial, besiktning på plats samt en bedömning av byggnadens kulturhistoriska värde.

Förundersökningen är en fristående handling som förutsättningslöst beskriver byggnaden och dess kvalitéer.

I rapporten lämnas också antikvairska riktlinjer vid underhåll och ändring samt riktlinjer för ny bebyggelse.

Aktuella ändringar kommer att kommenteras i ett separat utlåtande.

Arbetet är utfört av Eva-Lotta Erlingsson och Sofia Bruto, Stockholms Byggnadsantikvarier AB.

***Eva-Lotta Erlingsson***

Byggnadsantikvarie

***Sofia Bruto***

Byggnadsantikvarie

## Innehåll

<b>Orientering</b> .....	<b>4</b>
Omfattning och syfte.....	4
Karta.....	4
Kulturhistoriskt skydd.....	4
Plan- och bygglagen.....	4
Riksintresse.....	5
<b>Historik och förändringar</b> .....	<b>6</b>
<b>Beskrivning</b> .....	<b>13</b>
Tomten.....	13
Exteriör.....	17
Interiör.....	21
Bottenvåningen.....	21
Våning 1 trappa/övertvåningen.....	23
Våning 2 trappor/vinden.....	24
Källaren.....	25
Stugan.....	26
<b>Kulturhistoriska värden</b> .....	<b>28</b>
<b>Riktlinjer vid underhåll och ändring</b> .....	<b>30</b>
Tomten.....	30
Huvudbyggnaden.....	30
Stugan.....	31
<b>Riktlinjer vid ny bebyggelse</b> .....	<b>32</b>
<b>Källor och litteratur</b> .....	<b>33</b>
Tryckta källor.....	33
Otryckta källor.....	33
<b>Bilaga 1</b> .....	<b>34</b>
Äldre ritningar.....	34
<b>Bilaga 2</b> .....	<b>45</b>
Äldre fotografier.....	45

## Orientering

### Omfattning och syfte

Den antikvariska förundersökningen omfattar fastigheterna Dalarö 3:4 och 3:5. Dalarö 3:4 utgör den större delen där Hotell Bellevue och en mindre stuga ligger. 3:5 utgör en asfalterad stig, kallad Brandstigen, som leder ner till en brygga och en bit ut i vattnet.

Syftet med förundersökningen är att beskriva fastighetens kulturhistoriska värden och kvaliteter inför planerad ändring av detaljplanen för att möjliggöra bostäder. Därefter avslutas rapporten med ett avsnitt med riktlinjer för ny bebyggelse.

### Karta



### Kulturhistoriskt skydd

Plan- och bygglagen

#### Nuvarande detaljplan

Dalarö 8 del 1 Förslag till stadsplan (ändring)

Upprättad 1984-05-22, fastställd 1987-03-09

Huvudbyggnaden är markerad q1: kulturhistoriskt värdefull byggnad får ej förvanskas.

För övriga delar av fastigheten, tomten, anges Cq II:C, det vill säga området får endast användas som samlings- och föreningslokal och därmed samhörigt ändamål. II anger antal våningar.

All mark, även den mindre stugan, är punkt-kors markerad vilket betecknar mark som utgör kulturhistorisk miljö av särskilt stort värde och nybebyggelse får ej ske. Utan hinder härav får byggnader uppföras och andra åtgärder vidtas om detta av byggnadsnämnden prövas lämpligt med hänsyn till miljön

## **Varsamhet- och förvanskning**

### **Kapitel 8**

**13 §** En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

**14 §** Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

**17 §** Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

### **Riksintresse**

Dalarö - Jutholmen - Dalarö skans [AB 605 ] (Dalarö sn) är ett område av riksintresse för kulturmiljövården enligt Miljöbalken. Motiveringen delas upp i två områden, A. farledsmiljön utmed segelleden in mot Stockholm mm, samt B. sommarnöjesmiljö vilket är det som främst berör aktuell fastighet.

#### *Motivering:*

B. Dalarö *sommarnöjesmiljö* utvecklad under 1800-talets slut ur den tidigare bebyggelsen.

#### *Uttryck för riksintresset:*

B. Bebyggelsemönstret och bebyggelse i Dalarö samhälle med societetshus, hotell och sommarvillor som avspeglar den fashionabla sommarorten.

## Historik och förändringar

Dalarö har som samhälle anor tillbaka till 1600-talets första hälft. 1636 lämnade Tyresö Österhaninge socken och Dalarö blev en kapellförsamling under Tyresö. 1652 invigs kapellet och från 1677 fick Dalarö egen kaplan. Platsens strategiska läge vid den stora farleden in mot Stockholm blev avgörande under stormaktstiden då Dalarö fick regelbundna flottbesök i samband med manövrar och krig. På närliggande Dalarö skans var en garnison förlagd och Dalarö var också sedan 1600-talet tull- och lotsstation. 1638 gavs det första privilegiebrevet ut till rätten att bedriva krog på Dalarö.

Garnisonen lades ned 1854 men Dalarö hade då börjat etablera sig som ett populärt utflyktsmål, reguljär ångbåtstrafik från Stockholm gick sedan 1852. Efter hand utvecklades Dalarö till en exklusiv badort med hotell, restauranger och småbåtshamn. År 1849 öppnade ett kallbadhus och ett par år senare ett varmbadhus. Därefter tog uppförandet av sommarhus fart. Under 1870-talet började tidens konstnärer besöka orten och efter hand bildades en konstnärskoloni. Under 1880-90-talen uppfördes ett stort antal storslagna sommarvillor.

På Dalarö byggde man på ofri grund. Marken ägdes av familjen Berg på Smådalarö med vilka man skrev kontrakt och förband sig att uppföra ett ståndsmässigt hus och anlägga en trädgård. Kontrakten löpte mellan 25 och 50 år.

### Bellevue

Uppgifterna om vem som uppförde Bellevue är motstridiga och många gånger felaktiga. Runt en ovanlig och uppseendeväckande byggnad som denna tycks det uppstå en viss mytbildning och historier och årtal, som vid en kontroll i arkiven visar sig vara motsägelsefulla, lever kvar och berättas vidare. I detta sammanhang har vi fått ta del av Lennart Jarnhammars forskning i bland annat lagfarts- och inteckningsprotokoll samt bouppteckningar från Stockholms stadsarkiv. Vi har också tagit med uppgifter som återges i *Dalarö Kulturhistorisk bebyggelseinventering* av Eva Rosander från 1968 men sorterat bort de delar som Jarnhammars forskning visat vara felaktiga.

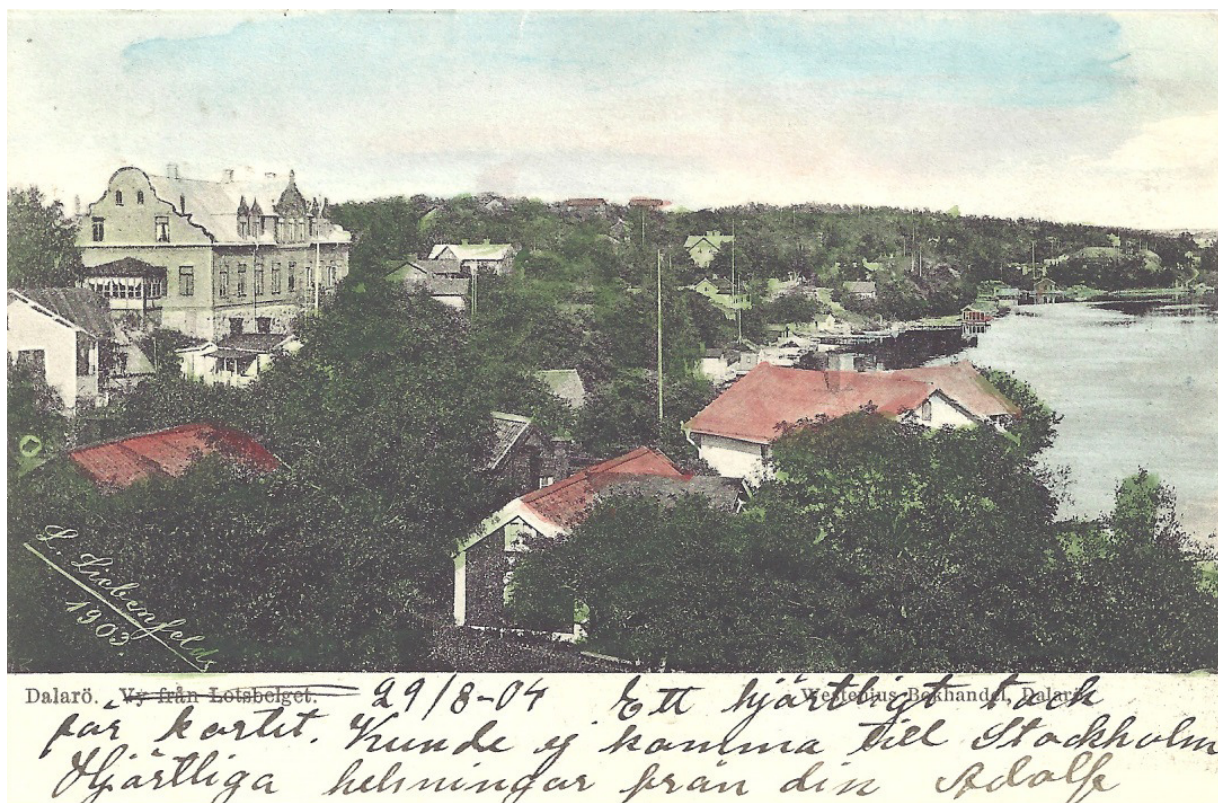


*Bellevue, norra fasaden. Byggnadens båda ursprungliga entréer framgår av bilden. Den främre med en liten förstuga är en köksingången och den bortre, är huvudingång med en svängd trappa. Okänt datum, från Haningearkivet, Haninge kommun, bildnr 3380*

Bellevue uppfördes som sommarbostad av arkitekten och byggmästaren Per Adolf Wallander och hustrun Hildegard Sofia Gustava Blom under andra hälften av 1880-talet. Wallander hade köpt kontraktet på tomten av handlanden Gustav Enberg omkring 1879-80 som i sin tur hade skrivit kontrakt med markägarna Berg på Smådalarö 1876. I kontraktet förband man sig att bland annat inte lägga fiskeskötar i vattnet utanför samt att plantera lövträd utmed östra tomtgränsen i den mån det var möjligt för markförhållanden. Vid Wallanders övertagande var tomten redan bebyggd och stugan som ännu idag ligger i slänten nedanför huvudbyggnaden är med all sannolikhet en av de byggnaderna. Höjda taxeringsuppgifter från 1 200 riksdaler 1881 till 3 000 1883 tyder på att befintliga byggnader byggdes till eller förbättrades då.

Per Adolf Wallander dog redan i mars 1885, innan Bellevue var färdigställt. Av boupp-teckningen framgår att byggnadsarbetet pågick, det fanns skulder till timmerman Oldén på 100 riksdaler och grundläggare C Westberg på 75 riksdaler. Efter Adolf Wallanders bortgång färdigställde änkan Hildegard byggnaden. 1887 höjdes taxeringsvärdet kraftigt till 10 000 riksdaler och 1888 höjdes det åter till 13 000 riksdaler.

Den nya sommarvillan uppfördes i trä med höga utsmyckade gavlar med förebilder i holländsk renässansstil. Den uppfördes på en hög stensockel, väl exponerad från Lotsberget och fjärden i en skala som var ny för samhället. Bellevues ovanliga arkitektur har givit upphov till spekulationer kring Wallander och hans förehavanden. Rummens storlek förklaras bland annat av att han skulle använda dem som gymnastiksal eller likanande. Andra menar att byggnaden var avsedd för rumsuthyrning vilket är mer troligt. Någon ursprunglig ritning har inte återfunnits.



Vykort från 1903. Bellevue hade ursprungligen inga balkonger men av bilden framgår att utbyggnaden på västra kortsidan var en glasad veranda. På gaveln syns någon sorts utsmyckning, stående på voluterna. Foto Lars Liwendals samling.

### Familjen Wallander

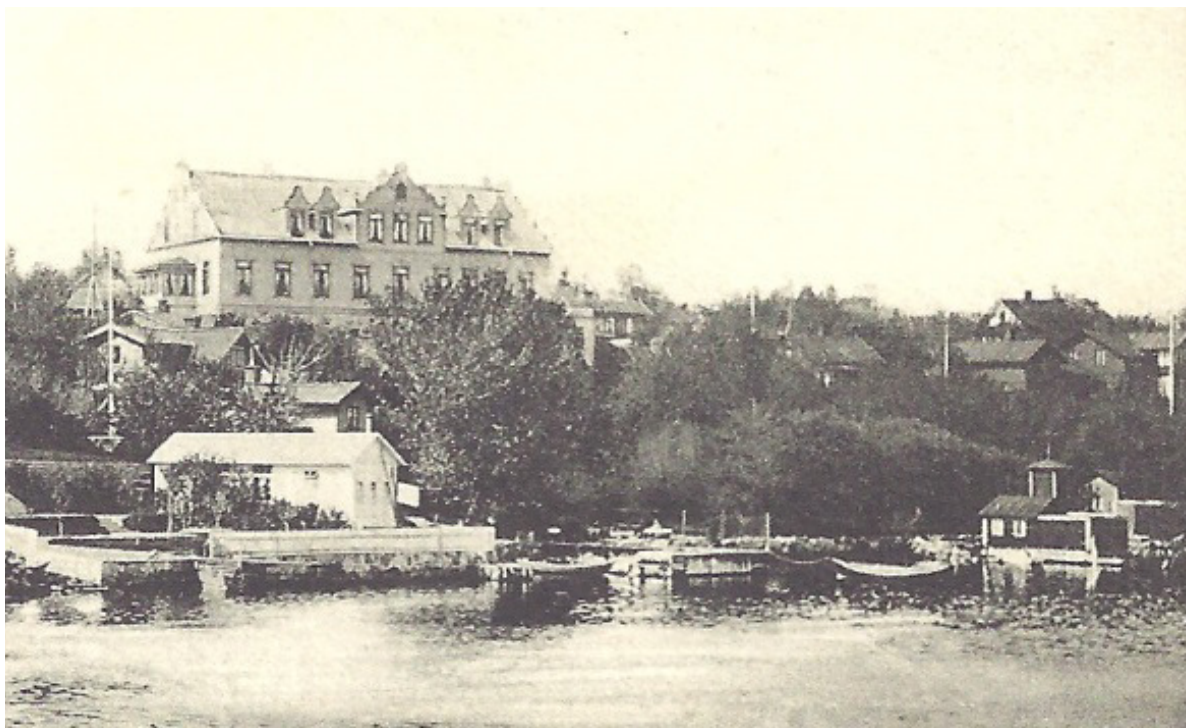
Per Adolf Wallander föddes 1825, Hildegard Blom 1839, och omkring perioden 1860-1880-talen bodde familjen i kvarteret Bocken nr 14 på Lutternsgatan 13, nuvarande Kungsgatan i Stockholm. Kvarteret har kvar sitt namn men Wallanders hem är rivet och nuvarande bebyggelse uppfördes under 1900-talets början. Vid hans bortgång ägde han också nr 20 i samma kvarter samt en fastighet på Norrtullsgatan. Gårdarna i kvarteret Bocken utgjordes av en blandad bebyggelse med bostäder och verkstäder. Av husförhørs- och mantalslängder framgår att flera snickarmästare med gesäller var knutna till gården.

Wallander tycks ha vuxit upp i en konst- och arkitekturintresserad miljö. Hans far var målarmästare och hans bror var Wilhelm Wallander, konstnär och så småningom professor vid Kungliga konstakademien. Adolf och Hildegards son Alf Wallander var en välkänd konstnär och formgivare. Bland annat har han formgivit några välkända jugendserviser för Rörstrand. Alf gifte sig men sin kusin Ingegärd Wallander och deras son var Sven Wallander, arkitekt och stadsplanerare som bland annat var en av initiativtagarna till Kooperationens bostadsrörelse, HSB.

Enligt berättelserna om Bellevue var Wallanders konstmecenater och Bellevue ska ha besökts av tidens viktiga konstnärer, så som Anders Zorn och Bruno Liljefors. Kung Oskar II ska också ha varit gäst och ett oljeporträtt av honom hänger ännu i hotellets entréhall. Dessa uppgifter har inte kunnat verifieras.

Hildegard Wallander sålde Bellevue till doktor Carl Hjalmar Hjort 1894. Hjort var bekant på Dalarö sedan tidigare, 1881 hade han skrivit kontrakt för en tomt på Torsvägen.

Enligt vissa källor köptes villan redan 1899 av Dalarö Hotel och användes som annex till hotellet som låg nere vid ångbåtsbryggan. Andra uppgifter anger att grosshandlare Pihlström ägde fastigheten 1899-1919, eller från 1908, och att det därefter drevs som hotell från 1920.



*Bellevue 1909. Ett kallbadhus låg vid vattnet. Foto Lars Liwendals samling. Bilden är beskuren.*

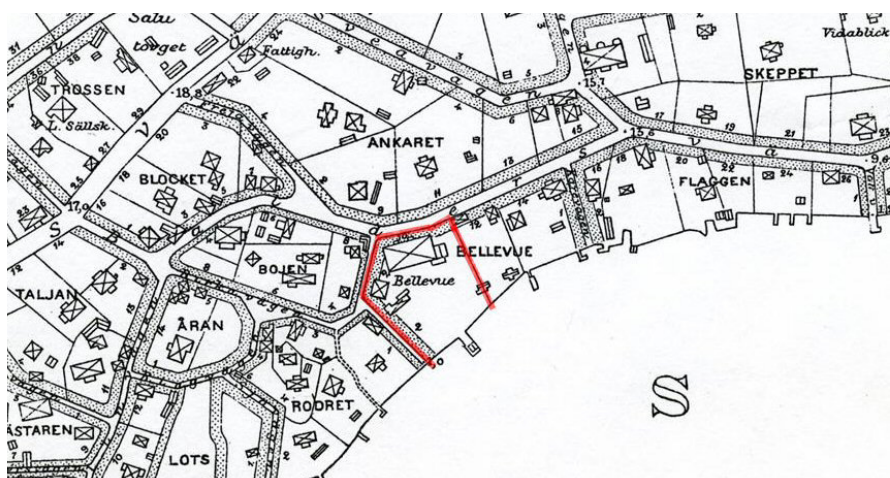




1879 JA Wallquist karta med tomtnummer. Tomten där Bellevue kom att uppföras bestod av 3 tomter vid denna tid. Stugan och jordkällaren är utsatta.



1893-94 Sv Hultman, Dalarö tomt och gatureglering som 1899 blev fastställd som Dalarös första stadsplan. En brandgata är uppdragen utmed västra tomtgränsen.



1911/1920 Nils-Åhlin/OW Smith stadsplan. Prickmark har lagts ut utmed alla vägar.

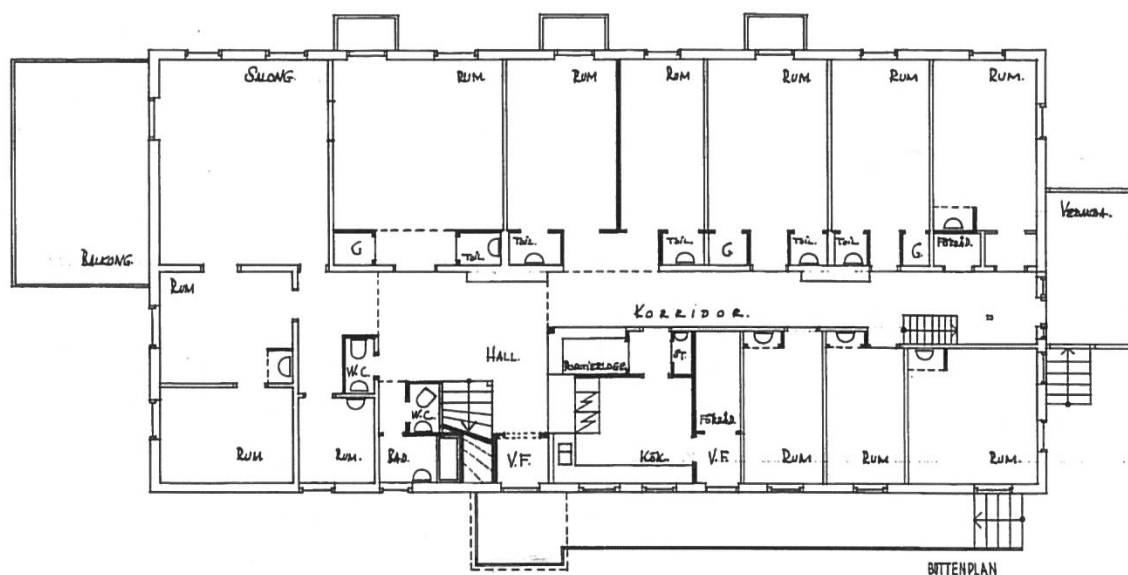
Samtliga planer är kraftigt beskurna.

1890 härjades Dalarö av en brand som började i hotell Dalarö. Samma år upprättas ett stadsplaneförslag som redovisas på karta 1894-95. Stadsplanen fastställs 1899 och på denna finns också brandgator redovisade, bland annat den som löper utmed fastighetens västra gräns med dagens beteckning Dalarö 3:5.

### S:t Lukasstiftelsens gästhem

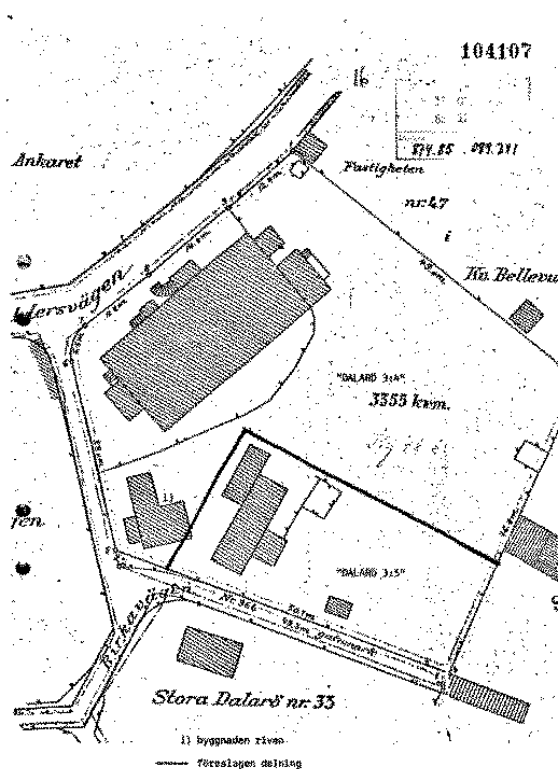
Dalarös popularitet som sommarort minskade från 1900-talets mitt. Kring år 1950 köptes hotellet av S:t Lukasstiftelsen. Stiftelsen bildades 1939 av en medicine professor Knut Harald Giertz, en socialarbetare Hanna Pauli och en metodistpräst Göte Bergsten, som ett ekumeniskt förbund. Med sina olika yrkeserfarenheter skapade de ett förbund där deras syn på människan präglades av en helhetssyn. I vården är det viktigt att se både kropp, psyke och ande och hotellet användes som rekreationsboende för stiftelsens vårdtagare.

Under denna period kallades anläggningen Dalarö gästhem. 1951 utfärdades bygglov för en omfattande ombyggnad. Utvändigt revs de båda förstugorna/trapporna och ersattes med nuvarande lastbrygga utmed norra fasaden och fönstren byttes till den lägre typ som sitter idag. Invändigt tycks främst bottenvåningens planlösning ha ändrats genom att fler rum tillkom på ytor som idag utgör matsalar och de nya rummen försågs med toalett. Sammanlagt fanns 25 sovrum med ett gemensamt badrum på varje plan. Köksytan var begränsad till ett rum och förråd. Byggnadens kakelugnar sägs ha sänkts i Jungfrufjärden utanför och nya lägre innertak sattes in. Efter hand byggdes varandan på västra gaveln in. Från denna ombyggnad finns de äldsta kända bevarade ritningarna kvar, se bilaga 1 och nedan.



*Planändringarna efter S:t Lukasstiftelsens övertagande omfattade främst bottenplanet. Salongerna på sjösidan, uppåt i bild, ändrades till rum med toalett.*

*Bygglovritning. Hotell Bellevue Dalarö Ändring och modernisering 1951. Haninge kommun. Beskuren.*



Tomtkarta, okänt årtal men före 1950-talet och Lukasstiftelsens övertagande. På bilden syns t ex de båda entréerna och byggnaden vid västra gränsen som sedan kom att rivas.

Vid denna tid ligger ytterligare ett mindre hus kvar på tomten och stugan har en lite annorlunda plan. Terrassen över jordkällarens tak finns angiven.

Kartan användes 1985 då dåvarande ägare ansökte om att få dela fastigheten. Haninge kommun.

1952 lämnades rivningslov för ett bostadshus, troligen ett mindre hus som låg bakom nuvarande stuga, där det idag ligger en pergola. Se t ex kartan från 1911/1920 ovan.

1958 togs två balkonger ner på västra gaveln och ersattes med en brandstege. Balkonger fanns inte ursprungligen utan har kommit upp under 1900-talets första årtionden.

1970 lämnades bygglov för ett skärmtak, 3x5 m, vid huvudbyggnadens sockellist. Detta skärmtak finns ännu kvar och fungerar som carport.

1976 lämnades bygglov för omfärgning av fasaderna enligt kulörprogram utarbetat i samråd med länsantikvarien och stadsbyggnadskontoret. Kulörer framgår inte av beslutet.

1977 skedde en ombyggnad i samband med byte av vatten och avlopp i ekonomidelarna, det vill säga i kök, disk, personal och vindfång.

1978 beviljas bygglov för inredning av bostadsrum på övre vinden och anordnande av utvändiga utrymningstrappor. Dessa skulle målas likt fasaden.

### Hotell och konferens

År 1981 sålde S:t Lukas fastigheten till Greta och Ola Lundström som bedrev hotell och konferensverksamhet. Därefter följde ytterligare några ägare.

1985-86 avslogs en ansökan om att få dela fastigheten i två.

1987 fastställdes nuvarande detaljplan, se ovan.

1988 lämnades förfrågningar om stora tillbyggnader vilka stred mot detaljplanen.

1989 Påpekades att brandskyddet var bristfälligt och att tredje våningen (övre vinden) används till hotellrum vilket saknade lov. Utrymningsvägar och skyltning hade också brister.

Ett tillfälligt bygglov lämnades till 1991 eftersom större ombyggnader och ändringar planerades.

1991 ansöktes om lov för en tillbyggnad vilken avslogs av byggnadsnämnden. Ändringen stred mot detaljplanen och nämnden var inte beredd att tillstyrka en ny detaljplan som medgav tillbyggnaden. Däremot tillstyrktes en mer måttlig tillbyggnad som kunde utföras inom ramen för detaljplanen. Samma år upphör det tillfälliga bygglovet för verksamheten. Bygglovet förlängdes inte om inte ett antal grundläggande brandskyddkrav uppfylldes. Tillbyggnaden uppfördes inte.

1992 lämnades bygglov för nya takkupor, ombyggnad i entréplanet och 1 tr för hotellverksamheten, komplettering av brandskydd, vindsplanet ändras till förråds- och personalrum. Bygglovritningarna, se bilaga 1, visar en planlösning som i princip överensstämmer med dagens. Till exempel återställs de tre stora salarna mot vattnet och rummen har både toalett och dusch.

1992 beviljades bygglov för en pumpstation i slänten nedanför stugan.

1995 erhöles bygglov för ett kallbadhus med bastu om 29 m<sup>2</sup>. Dispens från strandskyddet medgavs eftersom fastigheten och stranden redan var i anspråktagen för hotellverksamhet. Badhuset uppfördes aldrig.

### **Hotell Bellevue**

År 2001 köptes fastigheten av Karl Bertil Tvärnstedts dödsbo, nuvarande ägare av fastigheten. Ett omfattande renoveringsarbete påbörjades och anläggningen återfick namnet Hotell Bellevue.

2002 genomfördes en brandteknisk inventering med åtgärder.

2003 beviljades bygglov för ett nytt rum och en ny takkupa och takfönster samt för bastun och ändringar i vindsvåningen. Nuvarande vindstrappa byggdes.



*Bellevue från Lotsberget, 2015.*

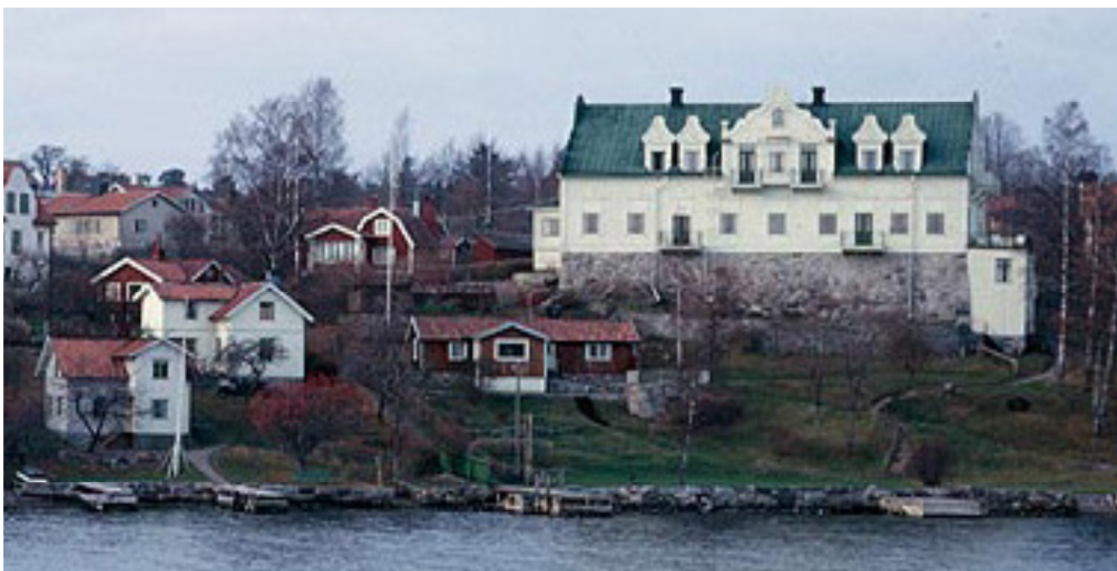
## Beskrivning

### Tomten

Den stora byggnaden ligger i övre delen av tomten utmed en smal grusväg. På sjösidan ligger en hög terrass med konvex form utmed byggnadens höga sockel. Tomten lutar kraftigt ner mot vattnet där marken planar ut till en sammanhängande gräsyta. Från östra gaveln leder slingrande trappor ner mot vattnet, övre delen är gjuten, nedre delen är av röd öländsk sandsten. Kajkanten är stensatt och i vattnet ligger två bryggor varav en nås via brandgatan.

Det ligger en korsformad äldre stuga vid västra sidan av tomten. Strax öster om den finns en jordkällare, med väggar murade av granit och en gjuten betongplatta till tak. Taket fungerar som terrass med smidda räcken.

Stora delar av tomten är bevuxen med buskar och träd.



*Tomten från sjösidan vid okänt årtal men troligen från 1960-70-talen. Ur Vandring på Dalarö, Dalarö hembygdsförening, 2005/2011.*



*Ungefär samma vy 2015. Kajkanten är stensatt.*



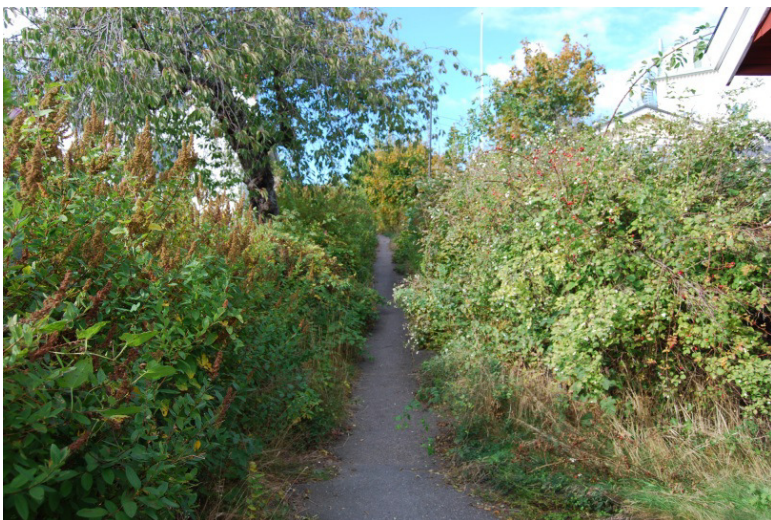
*En trappa av röd öländsk kalksten leder från vattnet upp till byggnadens östra gavel.*



*Övre delen av trappan är gjuten av betong. Mitt i trappan finns en liten stensatt plats.*



*Stugan vid västra tomtgränsen sedd från vattnet.*



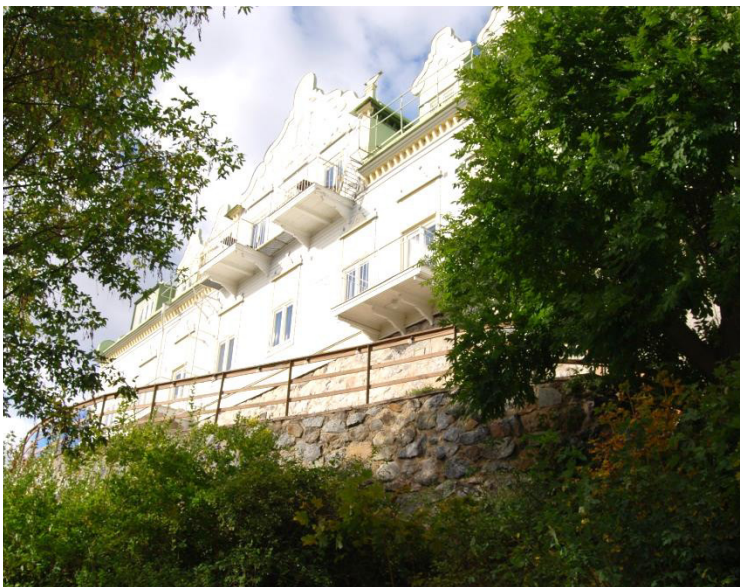
*Brandvägen, idag en stig, utmed västra tomtgränsen med fastighetsbeteckningen Dalarö 3:5.*



*Jordkällaren vid stugan med en terrass till tak.*



*Terrassen ovanpå jordkällaren består av en gjuten betongplatta med staket av vitmålat smide.*



*En hög konvext formad terrass murad av orgelbunden granit ligger i tomtens övre del.*



*En grusväg leder till hotellet. På entrésidan består tomten av en smal, grusad parkering.*



## Exteriör

Byggnaden har en resvirkesstomme och står i en sluttning på en hög sockel av oregelbunden men tuktad granit, fogad med cement.

Byggnadskroppen har en rektangulär form och är en våning hög med vind inredd i två plan samt källare. Taket är klätt med grön skivtäckt plåt med ståndränna. Stuprör med kupor är av vit plåt och byggnaden har två plåtklädda skorstenar.

På södra fasaden reser sig en frontespis och på varje sida om denna två ursprungliga kupor, samtliga dekorerade med voluter i mjuka former vilket påminner om holländsk renässans i formspråket. Det finns även en sentida kupa i en förenklad rak form. På södra långsidan finns fyra balkonger på träkonsoler med räcken av smide. På norra fasaden finns fem kupor med volutformade krön.

Fasaderna är klädda med liggande fasad panel med sockel markerad med släta bräder, knutlådor och takfot med tandlist. Samtliga fönster är moderna kopplade inåtgående fönster i instickskarm där de nya fönstren är lägre och övre delen har ersatts med en slät skiva. Foder och volutformade överstycken på bottenvåningen sitter kvar på ursprunglig plats.

Panel och foder är målade i en kall vit kulör. Sockelbräda, knutlådor voluter, dörrar och fyllningar över fönster är målade i en ljust gul/varmvit kulör. Fönstren är vitmålade. På äldre svartvita foton syns andra kontraster i färgsättning där panelen är ljus, foder, knutar och lister mörkare och fönstersnickerierna riktigt mörka.





Utmed norra långsidan, entrésidan, löper en lastbrygga med gjuten stomme och smidesräcke. Från denna nås två entréer, till köket och huvudingången. Över lastbryggan sitter ett sekundärt skärmtak buret av snedsträvor, täckt med sinuskorrugerad halvgenomskinlig plast. På äldre bilder syns en annan entrélösning med separat ingång via en liten förstuga med trappa till köksingången och ytterligare en trappa, svängd, upp till huvudingången.

På västra gaveln finns en tillbyggnad i ett plan med källare under som ursprungligen var en glasveranda. Här finns också en spiraltrappa av galvat stål från övre vinden för utrymning.

På östra gaveln finns två mindre tillbyggnader varav en utgör en terrass, två balkonger samt galvade trappor för utrymning.

Nedan följer bilder för att illustrera fasaderna mer detaljerat.



*Lastkajen från 1950-talet utmed hotellets entrésida.  
Köksingången och skärmtaket.*



*Vid östra gaveln finns två balkonger samt två tillbyggnader. Den södra utbyggnaden utgör en terrass som nås via de stora sällskapsrummen på bottenvåningen. Under terrassplanet ligger två plan vilket det övre har varit inrett men idag används som förråd och det undre utgör entré till källaren.*



*En mindre utbyggnaden används som soprum. Terrassen i bakgrunden.*



*Terrassen utmed byggnaden sjösida har en konvex form och är belagd med cementplattor.*



*Sjösidan sedd från terrassen med två av fyra balkonger.*



*Taket sett från övre vinden.*

*På bilden syns tydligt uppbyggnaden och baksidorna på de dekorativa, volutformade kuporna och östra gaveln.*

*Taket har sammanlagt sex takfönster varav fem vetter mot sjön.*



*Utbyggnaden på västra sidan är två våningar hög på stensockel. Av äldre fotografier framgår att det har varit en glasad veranda. Trappan upp är gjuten betongtrappa med smidesräcke.*

*Tillbyggnaden användes som kapell under S:t Lukas-stiftelsens tid.*

## Interiör

Bellevue är sedan länge disponerat som ett hotell, det finns sammanlagt 15 rum för uthyrning. I bottenvåningen ligger reception, kök, disk och personalrum och tre större salar i fil med utsikt över vattnet. Här ligger en vacker trapphall med en bred svängd trappa till övervåningen och det finns två rum för uthyrning.

På våning 1 trappa/övervåningen ligger 13 rum för uthyrning utmed en mittkorridor samt förråd och på 2 trappor/vinden ligger en mindre relaxavdelning med bastu och dusch samt två rum som inte hyrs ut.

Ursprungliga ritningar saknas men på bottenvåningen bör det även ursprungligen legat sällskapsrum och köksavdelningar, bland annat de stora salarna antyder det. På övervåningen bör det ha legat sovrum. Mittkorridorens sträckning på båda planen är troligen också ursprunglig, eller av äldre datum, de tyder de många äldre fyllningsdörrarna med foder på.

Av äldre inredning finns flera äldre brädgolv bevarade, lagda med frisbräda. I salarna på bottenvåningen finns eldstadsplanerna kvar där det stått kakelugnar. Det finns också ett stort antal innerdörrar med foder bevarade, på båda planen, samt fönsterfoder.

## Bottenvåningen



*Entrén med trappan till övervåningen.*



*Östra salen med utgång till terrassen på östra gaveln.*

*Salen utgör det östra av tre som ligger i fil utmed sjösidan.*

*Även på insidan har foder som hör till den högre ursprungliga fönsterhöjden behållits.*

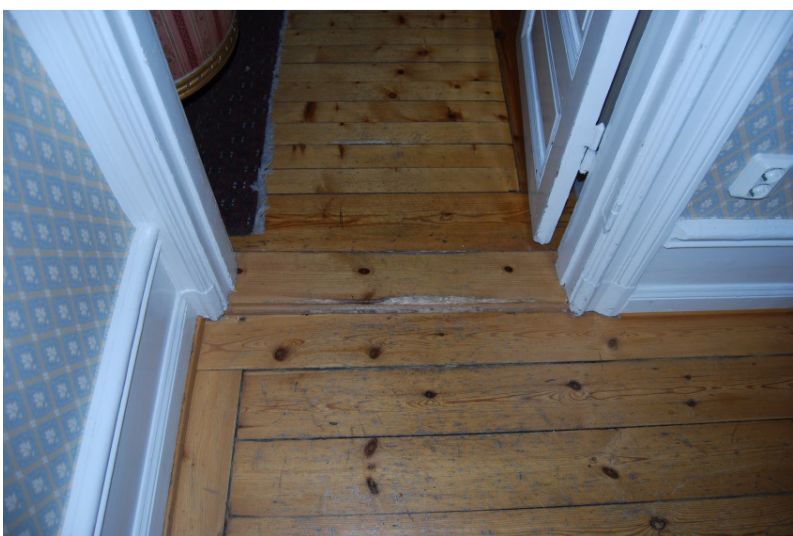


*Salen längst i väster med en större öppning till den mellersta salen.*



*I salarna finns äldre brädgolv med fris och eldstadsplaner där kachelugnarna tidigare har stått.*

*Här finns också höga socklar samt foder vid dörrar och fönster bevarade.*



*I de tre salarna i fil finns höga socklar och det ligger äldre brädgolv lagda med frisbräda.*

## Våning 1 trappa/övervåningen



*Övre delen av trappan.*



*I korridoren ligger ett äldre brädgolv. Dörrarna är troligen ursprungliga*

*Väggarna är skivtäckta och tapetserade. Taket har en målad skivtäckning.*



*Exempel på hotellrum i västra delen.*

*Den fasta inredningen, takstuck och ytskikten i rummen är från 2001 och framåt.*



*Samtliga dörrar till hotellrummen från korridoren är ursprungliga trädörrar med fyra fyllningar. De har förstärkts på insidan för att uppfylla ljud- och brandkrav.*

### Våning 2 trappor/vinden



*Övre vinden består av ett långt sammanhängande rum med dusch och bastu i västra delen, ett rum i östra delen och ett rum i frontespisen mot sjösidan.*



## Källaren



*Trappan inne i källaren är överbyggd med ett loft.*



*Utrymme under terrassen på östra gaveln.*

*Detta rum har tidigare i någon mån varit inrett visar rester av nedriven papp på väggarna.*



*Rummet ovan nås via en trätrappa med väggar klädda med pärlspontpanel.*

## Stugan

En envånings stuga ligger i västra delen av slätten nedanför hotellet. Dess ålder är okänd men det är troligen den byggnad som syns på tomtkartan från 1879 och en av de äldre byggnader som låg på tomten då Wallander köpte fastigheten.

Stugan, som har byggts ut vid flera tillfällen, har en korsformad plan och sockel av ojämn granit fogad med cement. Fasaderna är tilläggisolerade och klädda med ljust målad lockpanel med vita knutar och fönsterfoder med överstycke. Tacket är täckt med skivtäckt svartmålad plåt. Entrén sitter i södra fasaden. Fönster och dörrar är sentida. Inuti finns en liten hall, badrum samt tre rum och kök. I köket finns en äldre murad, putsad och vitkalkad spis med murad kåpa. I östra rummet finns en öppen spis från omkring 1950-talet.



*På fotot syns en äldre utformning av stugan, med en lövsågad dekor och ljus färgsättning.*

*Huset som har markerats med en pil reus på 1950-talet.*

*Foto från Lennart Jarnhammars samling*



*Stugan fotograferad från vattnet, årtalet är okänt men bilden är troligen från 1960-70-talen.*

*Av bilden framgår att stugan tidigare var rödmålad och hade rött tak, troligen tegel.*



*Stugan 2015 sedd  
uppifrån  
huvudbyggnadens vind.*



*Stugans västra gavel.*



*Stugan innehåller tre  
rum och kök. I köket finns  
en äldre spis med murad  
kåpa. I östra sovrummet  
en öppen spis som  
bedöms vara från 1950-  
talet.*

## Kulturhistoriska värden

Att beskriva äldre bebyggelsemiljöers kulturhistoriska värden är en metod för att analysera och beskriva andra värden än ekonomiska. Det rör sig om värden som ger oss information om tidigare historiska förhållanden och värden i kulturmiljön som ger upphov till upplevelser hos brukare och/eller besökare.

Kulturhistoriska värden tar sig fysiska uttryck i hur ett område är planerat, bebyggelsens och landskapets utformning, byggnadsmaterial, färgsättning och utformning av mark och hägnader. För att göra det kulturhistoriska värdet mer konkret se *Riktlinjer vid underhåll och ändring*, nästa avsnitt.

### Sammanfattning

Bellevues kulturhistoriska värde utgörs av att byggnaden är en del i Dalarös historia som exklusiv badort. Bellevue karaktäriseras av sin originella panelarkitektur med inspiration från holländsk renässans. Dess placering på tomten, ljusa färgsättning och imponerande storlek gör att byggnaden fungerar som ett landmärke.

Byggnadens interiör med planlösning och inredning är präglad av dess funktion som hotell eller annan form av uthyrning.

Stugan på tomten har ett kulturhistoriskt värde som en representant för en äldre årsring på platsen.

### Sommarorten Dalarö

Från och med 1860-talet och ca 50 år framåt utvecklades Dalarö till en exklusiv bad- och sommarort. Med prominenta gäster från kungligheter, societet och konstnärkretsar blev Dalarö välkänt över hela landet. Ett stort antal individuellt utformade sommarvillor finns bevarade från denna tid, bland annat Bellevue, och perioden har satt stark prägel på Dalarö som samhälle, dess näringar och utseende. Epoken utgör också grunden för ett av ortens riksintresse.

### Holländsk renässansstil

Bellevue tillhör denna epok men avviker också genom sin ovanliga utformning. Det var vanligt att villorna uppfördes i den oregelbundna och lätta schweizeristilen där stora glasade verandor dominerar och lövsågade detaljer smyckar fasaderna. Bellevue utgör det enda exemplet på en 1800-talstolkning i trä av den holländska renässansstilen från 1600-talet där vanligen rött tegel och ljus sandsten ger karaktären. En originell tolkning som också är ovanlig.

Utmärkande för byggnaden är dess höga placering i tomtens övre del med slutningen ner mot fjärden framför sig. Den höga oputsade stenfoten med terrass mot sjösidan accentuerar dess höjd och massiva karaktär. Karaktäristiskt är också de branta takfallen med de höga gavlarna, frontespisen som bryter takfallet och takkuporna, samtliga utsmyckade med runda volutformer. Betecknande är också den symmetriska fasadindelningen och dekoren kring fönstren. I fasadernas panelarkitektur, den före detta verandan på västra gaveln samt den ljusa färgsättningen ser man inspiration från kringliggande sommarhus. Byggnaden har sedan första hälften av 1900-talet flera balkonger vilket den ursprungligen inte hade. Balkonger är små i förhållande till den stora byggnadskroppen.

### **Landmärket**

Genom sitt läge, sin storlek och utformning utgör Bellevue också ett välkänt och på långt håll synligt landmärke, både från land och från vattnet. Den förhållandevis stora och obebyggda tomten framför gör också att byggnaden framhävs och dess dignitet förstärks.

### **Tomten**

Terrängen sluttar ganska brant ner mot vattnet vilket ger tomten dess karaktär. Idag upplevs trädgården som ganska enkel, där träd och buskar dominerar. Den slingrande trappan med den stensatta platsen och jordkällaren med sin utsiktsplats på taket bidrar till tomtens karaktär.

### **Brandgatan**

Brandgatan med beteckningen Dalarö 3:5 drogs upp i samband den första stadsplanen över Dalarö, fastställd 1899. Planen tillkom efter den stora branden 1890 och brandgatan utgör en del av ett större nät av brandgator. Den första stadsplanen och dess fysiska inverkan på samhället är historiskt intressant. Dess funktion har kanske spelat ut, men som allmän plats medger den också tillträde för allmänheten till vattnet.

### **Hotell- och pensionatsrörelsen**

Bellevue har länge, kanske sedan byggnaden uppfördes, använts för olika former av uthyrning och hotell. Det var också gästhem i stiftelsen S:t Lukas regi och anpassades för att passa den verksamheten. Sammantaget är den verksamheten historiskt betydelsefull och det har till stora delar påverkat byggnadens planlösning och inredning så som den idag ser ut. Det har också skett på bekostnad av ursprungliga delar, såsom de kakelugnar som revs ut under 1950-talet och det har inneburit högt ställda krav på utrymningssäkerhet vilket påverkat byggnadens yttre.

### **Stugan**

Stugan i backen nedanför Bellevue utgör en rest av en äldre årsring bebyggelse i Dalarö och är som sådan historiskt intressant. Den inlemmades senare i hotell- och pensionatsrörelsen.

## Riktlinjer vid underhåll och ändring

### Tomten

*För att ta tillvara och skydda de kulturhistoriska värdena som tomten har bör följande hänsyn tas vid underhåll och markplanering.*

- Tomtens karaktär av sluttande trädgårdstomt med buskar, träd och gräsytor bevaras.
- Viktiga element som ingår är terrassen nedanför huvudbyggnaden och jordkällaren med utsiktsplatsen.
- Brandgatan utmed västra gränsen bevaras. Den växer nästan igen och bör tydliggöras bättre.
- Vid anläggning av gångar och trappor bör natursten och grus användas.

### Huvudbyggnaden

#### Exteriör

*För att ta tillvara och skydda de kulturhistoriska värdena som byggnadens exteriör har bör följande hänsyn tas vid vård, underhåll och renovering av huvudbyggnaden.*

- Byggnadens yttre volym och form bevaras.
- Oputsad sten i socklarna bevaras.
- Plåttak i skivformat med ståndrännor, plåtklädda skorstenar och ursprungliga takkupor bevaras.
- Fasadernas ursprungliga panelarkitektur med volutformade utsmyckningar på takkupor, gavlar och frontespis. Sockellist, knutbrädor, takfot med tandlist, foder och överstycken vid fönster bevaras liksom de små balkongerna.

*Sedan uppförandet har delar av byggnadens yttre förändrats och i vissa fall förvanskats. Nedanstående ändringar är förslag på hur byggnaden kan återställas.*

- På entréfasaden kan nuvarande entrélösning med lastkajen och skärmtaket med fördel rivas och ersättas med en mer tidstypiskt utformad entré likt ursprunglig utformning eller en utformning som överensstämmer med byggnadens ålder och utformning.
- Utbyggnaden på västra gaveln kan återställas till glasveranda likt äldre fotografier. Verandan bör då utformas på ett traditionellt sätt med fönster av trä i fina dimensioner.
- Vid byte av fönster bör ursprunglig höjd och utformning med T-post återställas. Nya fönster bör vara av trä i traditionellt utförande.
- Vid byte av entrédörrar bör nya utformas i en tidstypisk stil.
- Vid ommålning bör ursprunglig färgsättning undersökas och återställas.
- Nuvarande stegar, trappor, takbryggor mm för utrymning bör om möjligt reduceras och i den mån de krävs i första hand förkläggas invändigt eller utformas på ett sätt som är bättre anpassat till byggnadens arkitektur.

## Interiör

Byggnadens interiör har byggts om vid ett flertal tillfällen sedan den uppfördes som sommarbostad och sedan länge präglas den helt av hotell- och pensionatsrörelsen. Det innebär en väl tilltagen entréhall, matsalar och köksavdelningar på bottenplanet och hotellrum utmed en mittkorridor på våning 1 trappa.

*För att ta tillvara och skydda de kulturhistoriska värdena som byggnadens interiör har bör följande hänsyn tas vid vård, underhåll och renovering.*

- Entréhallen med ursprunglig trappa med panelinklädnader och räcken till våning 1 trappa bevaras.
- Rummens höjd och volym i framför allt de tre matsalarna i fil men även i övriga delar av byggnaden bevaras.
- Ursprungliga dörrar med fyllningar bidrar starkt till byggnadens karaktär och upplevelsen av dess ålder. Dörrarna bör sitta kvar men vid ändringar bör dörrar med karmar och ursprungliga gångjärn konsekvent återanvändas.
- Ursprungliga foder vid fönster och dörrar bevaras.
- Vid ändringar i planlösning bör den övergripande målsättningen vara att anpassa ny plan efter befintliga ursprungliga väggar.
- Vid ombyggnad i byggnaden bör man ta fasta på byggnadens äldre karaktär och använda de material och den utformning av fast inredning och snickerier som användes vid uppförandet.

## Stugan

Stugan har genomgått yttre och inre förändringar men dess karaktär av mindre bostadshus, förknippat med en äldre generation byggnader på platsen, är fortfarande avläsbar vilket är en viktig kvalitet.

- Stugans yttre volym och form bör bevaras liksom klädsel av träpanel.
- Invändigt bör ursprungliga vägglägen, äldre snickerier och den murade spisen bevaras.

## Riktlinjer vid ny bebyggelse

Andemeningen i nuvarande detaljplan bör även fortsättningsvis gälla, det vill säga tomten utgör *kulturhistorisk miljö av särskilt stort värde och nybebyggelse får ej ske. Utan hinder härav får byggnader uppföras och andra åtgärder vidtas om detta av byggnadsnämnden prövas lämpligt med hänsyn till miljön.*

På Dalarö råder en traditionell byggnadsstil och modernismen har inte gjort något djupare avtryck. Vad som är lämpligt i miljön beror främst på skalan, kvaliteten i arkitekturen, materialval och hantverkskunnandet i utförandet.

Vår uppfattning är att det är möjligt att utöka antalet byggnader på fastigheten. Vid planering av nya bostadsbyggnader bör god arkitektur i samspel med platsen och intilliggande bebyggelse vara vägledande. Omsorg om detaljers utformning och kvalitet i utförandet väger också tungt. Nedanstående punkter bör också beaktas.

- Inom fastigheten ska nuvarande hierarki bestå, där Bellevue får förbli ett landmärke som byggnaden har varit i 130 år.
- I proportion till den befintliga byggnadens storlek är också tomten förhållandevis stor, ca två-tre gånger större än huvuddelen av tomterna på ön. Antalet nya byggnader bör därför kraftigt hållas nere så att hotellbyggnaden inte upplevs som trängd eller tomten som överlastad. Intrycket av trädgårdstomt ska dominera.
- Skalan på ny bebyggelse bör vara jämförbar med bebyggelsen på intilliggande tomter, högst 1 ½ plan.
- Ny bebyggelse bör också hållas samlad och sidorienterad och inte utspridd över tomten så att stora obebyggda och representativa ytor kan behållas.
- Vid utformningen av nya byggnader är olika former av sadeltak att föredra, täckta med tegel eller målad plåt.
- Som fasadmaterial är finsågad panel eller puts lämpligt. Moderna och härmande material, skivmaterial och tegel undviks. Trä ska vara målat, obehandlat, oljat eller tryckimpregnerat trä undviks.
- Färgskalan på Dalarö är ganska varierad men ljusa paneler med mörkare fönstersnickerier är vanligt. Rödfärg används främst för uthusbyggnader och mindre stugor. En mörkare färgskala på ny bebyggelse gör att de träder tillbaka till förmån för huvudbyggnaden vilket är att föredra.



*Bellevue, en solitär.*



## Källor och litteratur

### Tryckta källor

Dalarö förr och nu, skrift från Dalarö hembygdsförening

Eva Rosander Dalarö: Kulturhistorisk bebyggelseinventering 1968

Områden av riksintresse för kulturmiljövården i Stockholms län (AB län) enligt 3 kap 6 § miljöbalken.

### Otryckta källor

Dalarö hembygdsförenings hemsida. Året var, förteckning över årtal i Dalarös historia (rev 20110318)

Haninge kommun, Haningearkivet, [www.haningebilder.se](http://www.haningebilder.se)

Lars Liwendal, samling av vykort

Stockholms stadsarkiv, Rotemansarkivet

Stockholms stadsmuseum, Faktarummet

Stockholms läns museum, faktabanken, [www.stockholmslansmuseum.se](http://www.stockholmslansmuseum.se)

Wikipedia uppslagsord: Dalarö Hotel Bellevue, Alf Wallander, Sven Wallander, Wilhelm Wallander

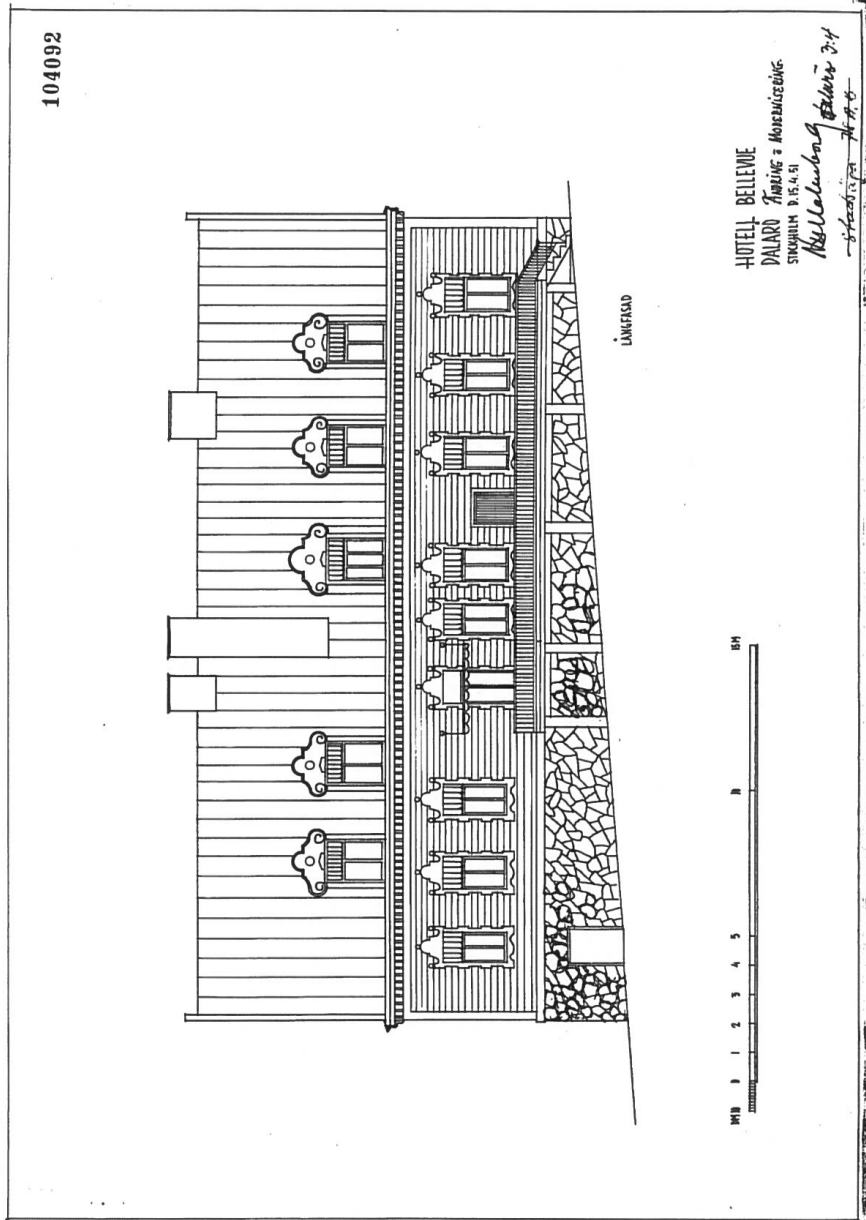
[www.sanktlukas.se](http://www.sanktlukas.se)

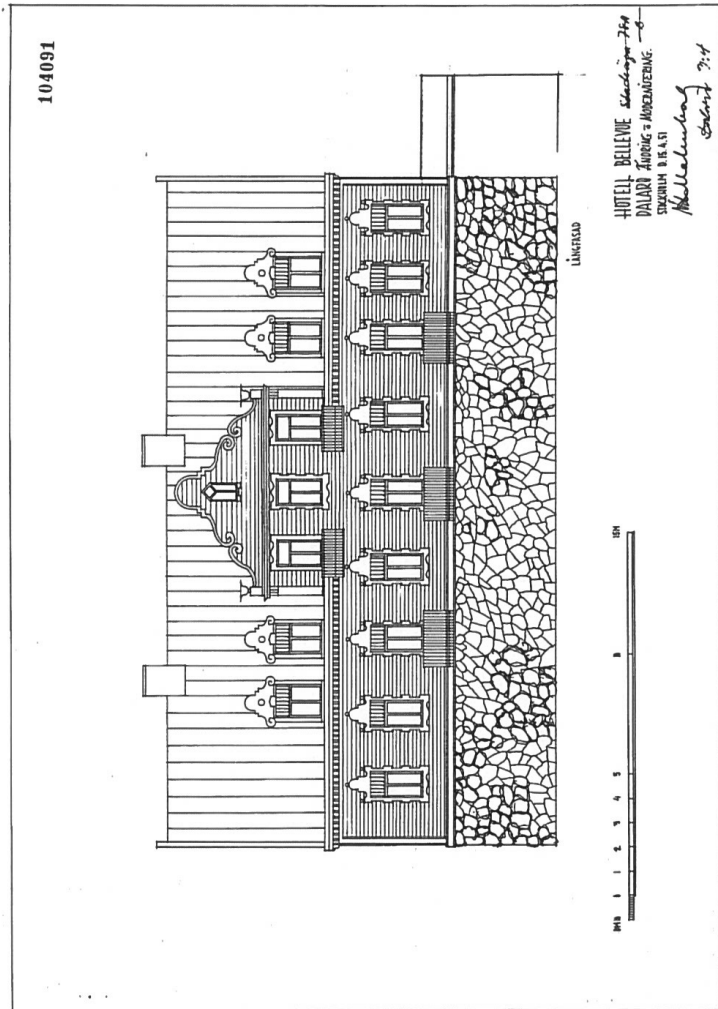
### Intervju

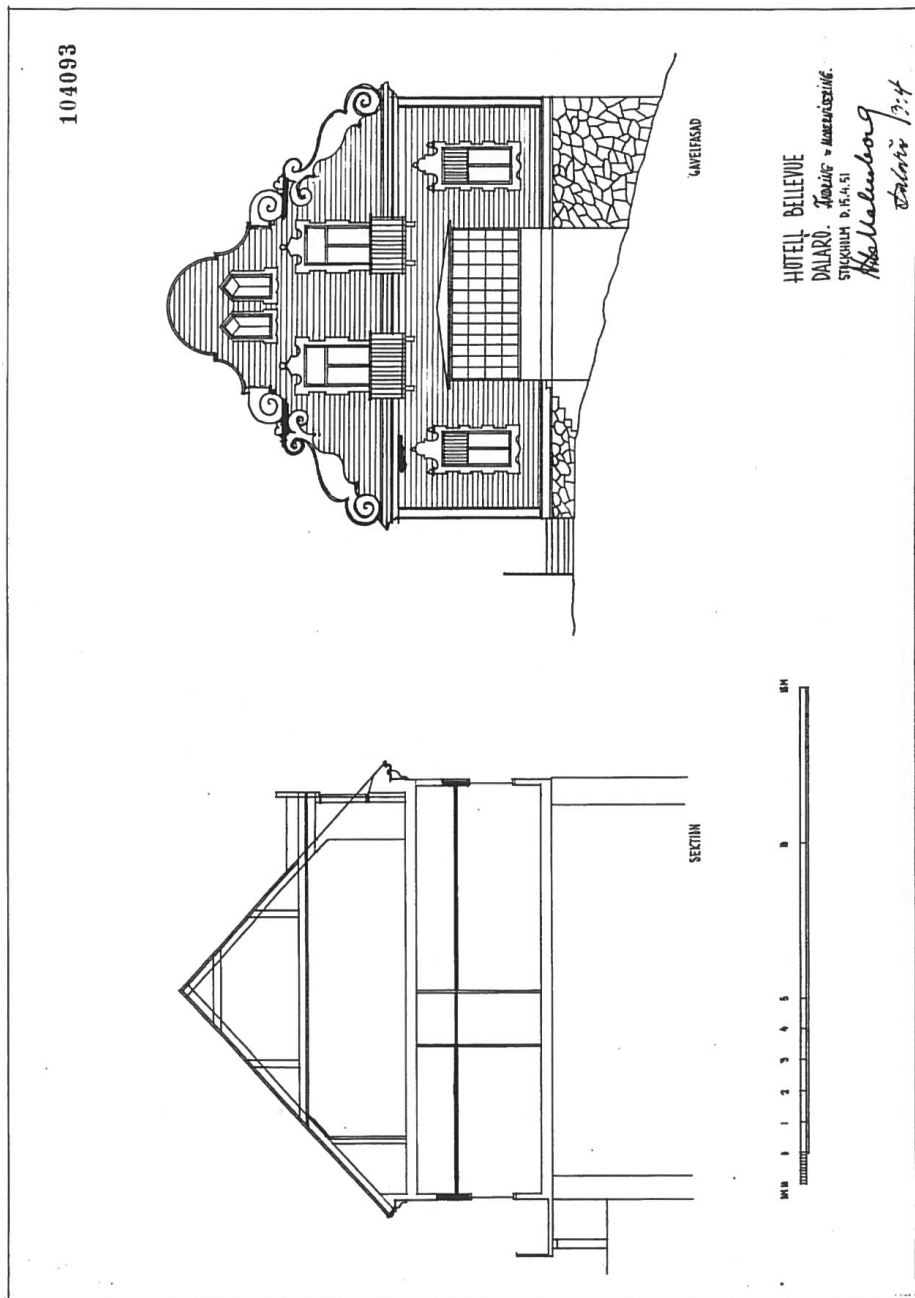
Lennart Jarnhammar, Stockholm, författare och historiker. Jarnhammars uppgifter kommer från egna arkivstudier på Stockholms stadsarkiv, bland annat husförhørs- och mantlaslängder, intecknings- och lagfartsprotokoll samt bouppteckningar.

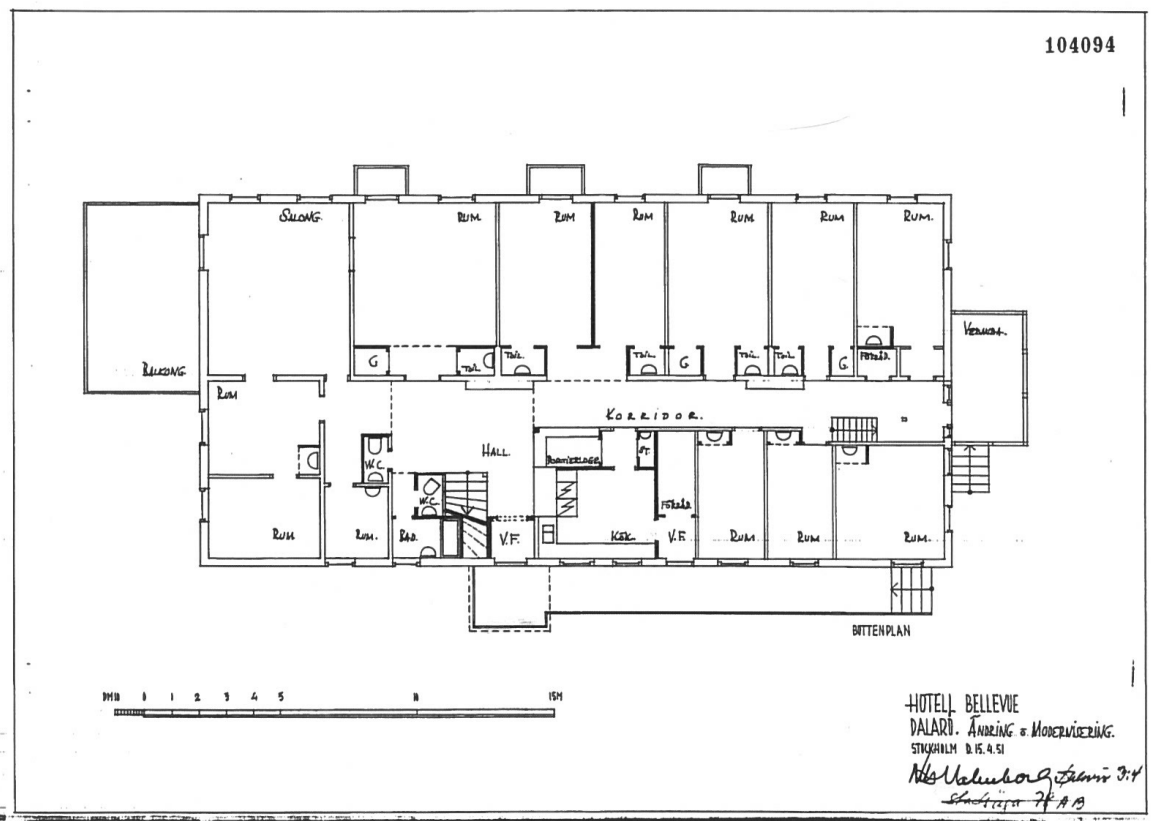
## **Bilaga 1**

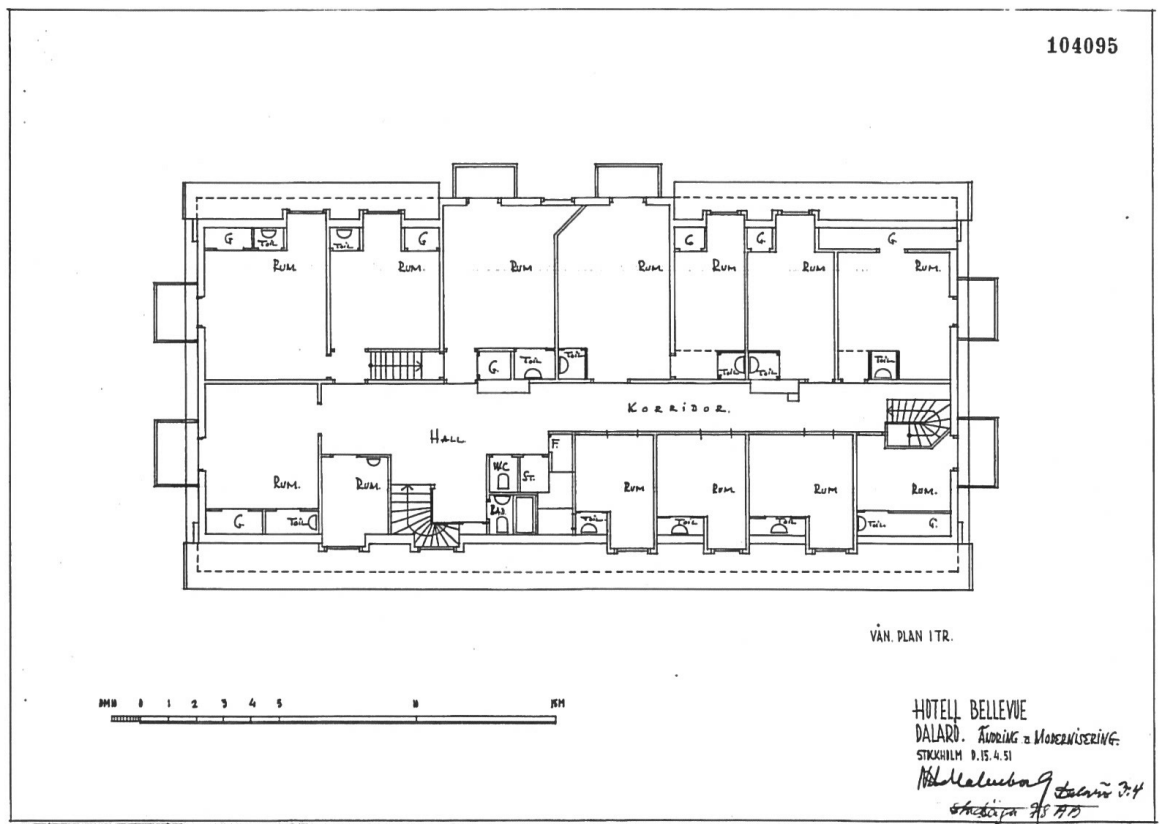
### **Äldre ritningar**

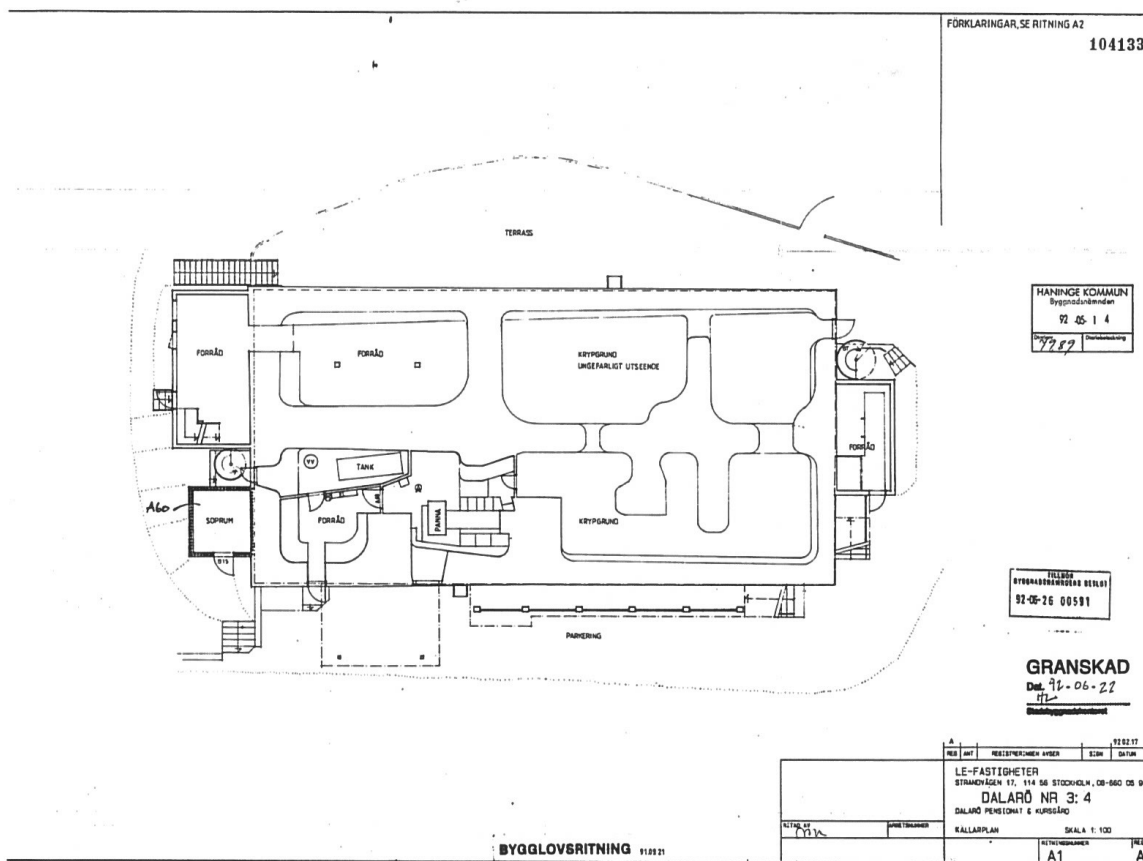












FÖRKLARINGAR, SE RITNING A2  
104133

HANINGE KOMMUN  
Byggnadsnämnden  
92 05 1 4  
7787

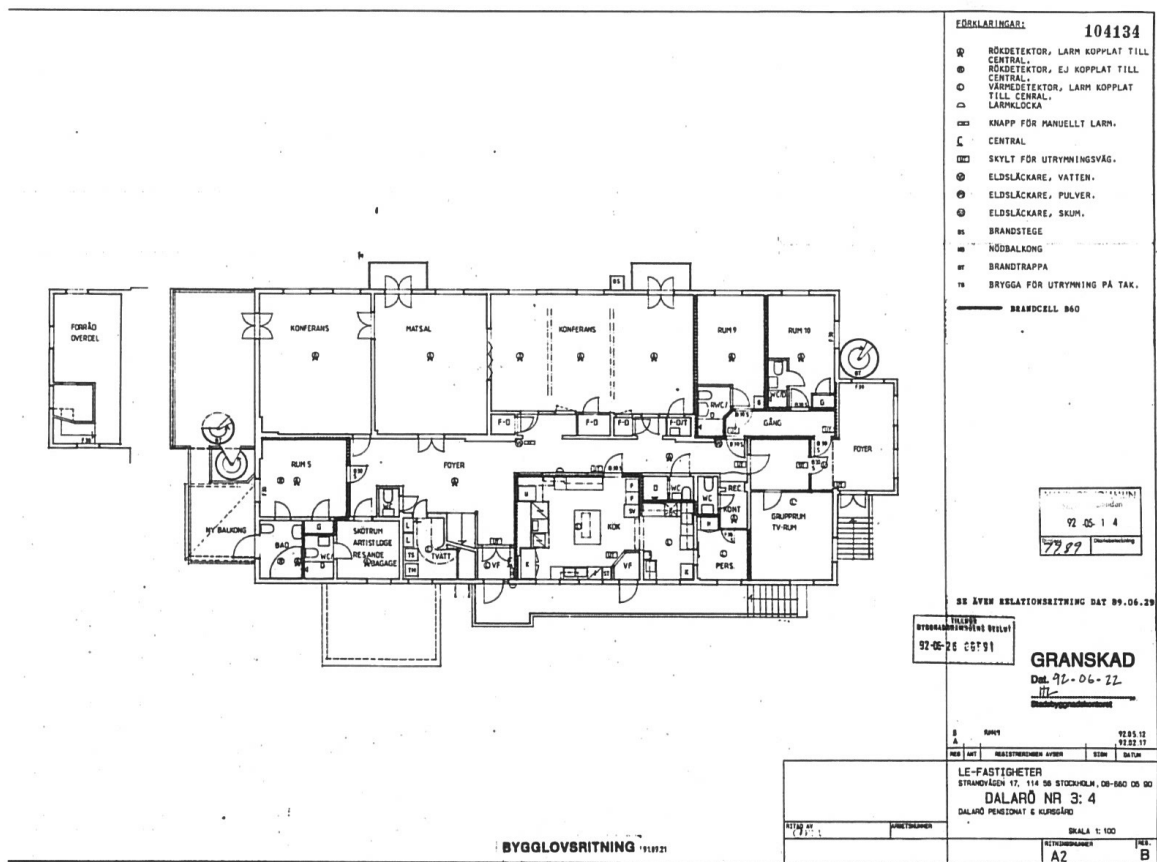
FÖLLOD  
BYGGNADSBYGGNADSBESLUT  
92-05-26 00591

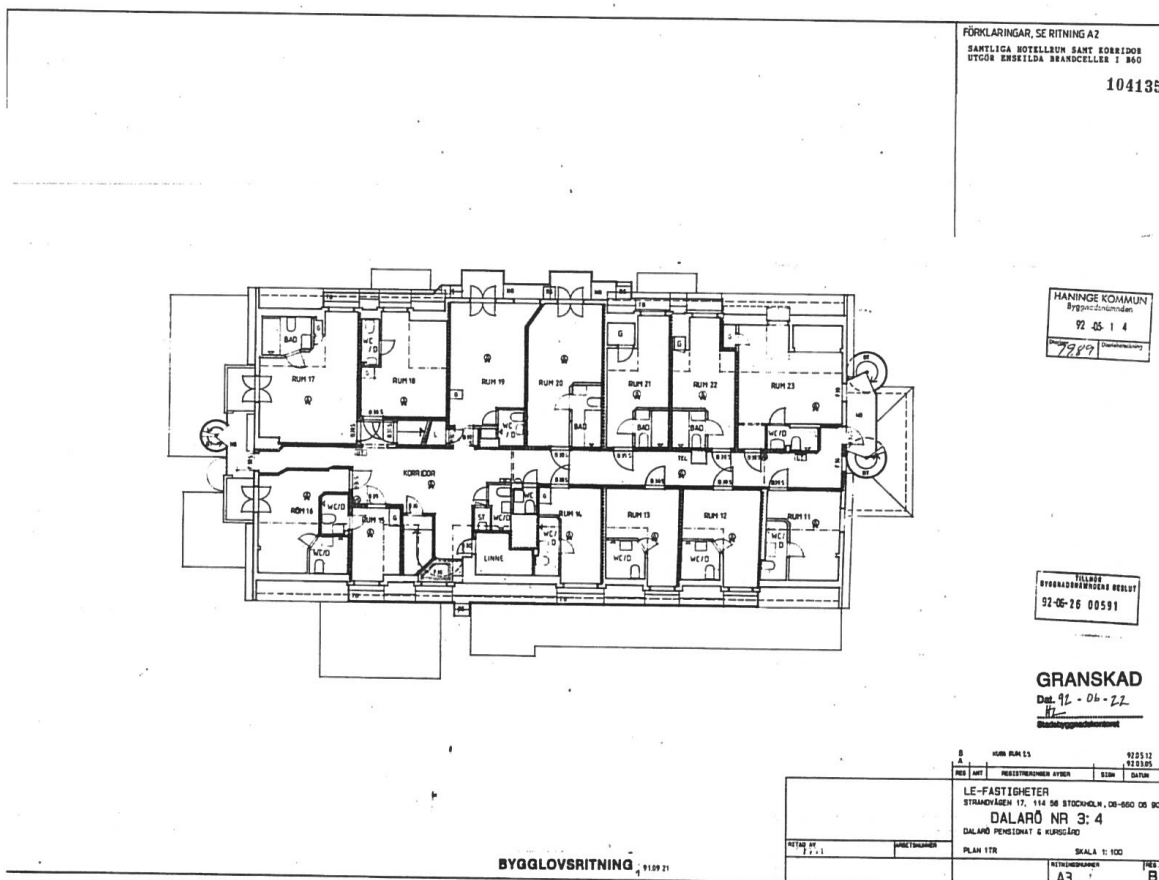
GRANSKAD  
Den 92-06-21  
H

BYGGLOVS BYGGNAD	BYGGLOVS BYGGNAD	BYGGLOVS BYGGNAD	BYGGLOVS BYGGNAD	BYGGLOVS BYGGNAD	BYGGLOVS BYGGNAD
BYGGLOVS BYGGNAD	BYGGLOVS BYGGNAD	BYGGLOVS BYGGNAD	BYGGLOVS BYGGNAD	BYGGLOVS BYGGNAD	BYGGLOVS BYGGNAD

BYGGLOVS RITNING 91.02.21







FÖRKLARINGAR, SE RITNING A2  
 SÄMMLIGA HOTELLRUM SÄMT KORRIDOR  
 UTÖFR ENSEILDA BRANDCELLER I 860  
 104135

HANINGE KOMMUN  
 Byggnadsnämnden  
 92-05-14  
 7989

TILLÄGG  
 BYGGNADSBYGGNADENS BEHÖR  
 92-05-26 00591

GRANSKAD  
 Dat. 92-06-22  
 [Signature]

B	HVB RUM 15	922512
922512		920395

REG. NR	REGISTRERINGS ÅR	SKALA	DATUM
---------	------------------	-------	-------

LE-FÄSTIGHETER  
 STRANDVÄGEN 17, 154 00 STOCKHOLM, 08-600 08 80  
 DALARÖ NR 3: 4  
 DALARÖ PENSIONÄT & ÅRSRÖLLE

BYGGLOVS-RITNING 9109 21

REG. NR	BYGGLOVS-RITNING	PLAN 1TR	SKALA 1:100	REG. NR
9109 21			A3	B

**FÖRKLARINGAR, SE RITNING A2**  
**PLAN 2T2 ANVÄNDS AV HOTELETS**  
**PERSONAL SOM OMKLOMAD OCH KONTOR**

**104136**

**HANINGE KOMMUN**  
Byggnadsnämnden

**92-05-14**

**7787**

FÖRESKRIFTER  
BYGGNADSNÄMNDENS BESLUT

**92-06-26 00581**

**GRANSKAD**  
Dat. 92-06-22

RITNING	BYGGNADSNÄMNDEN	GRANSKAD	DATE
1	1	1	92-06-22

**B**

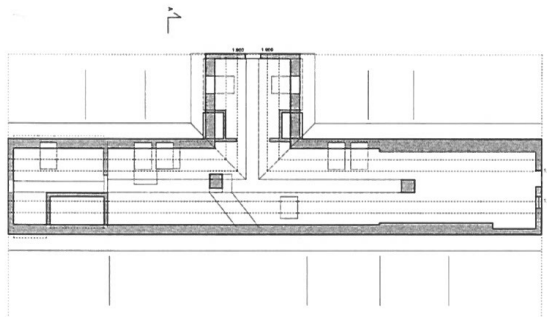
**BYGGLOVBESLUT** 92.03.21

A LE-FASTIGHETER  
STRANDVÄGEN 17, 114 08 STOCKHOLM, 08-800 05 80  
**DALARÖ NR 3:4**  
DALARÖ PENSIGNAT 6 KLUGSÅNG  
PLAN 2T2, SKALA 1:100  
BYGGNADSNÄMNDEN

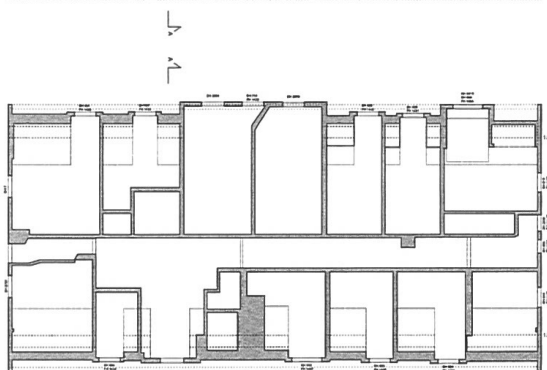
A4

Relationsritningar 1:200

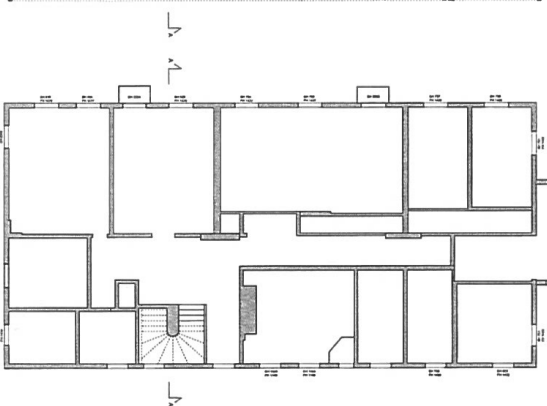
BOA 796 kvm



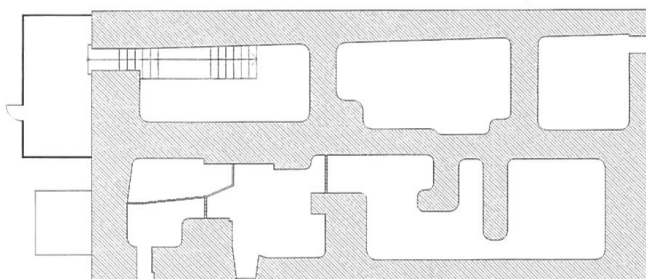
Vind 90 kvm



Plan 1 tr 327 kvm



Entréplan 379 kvm



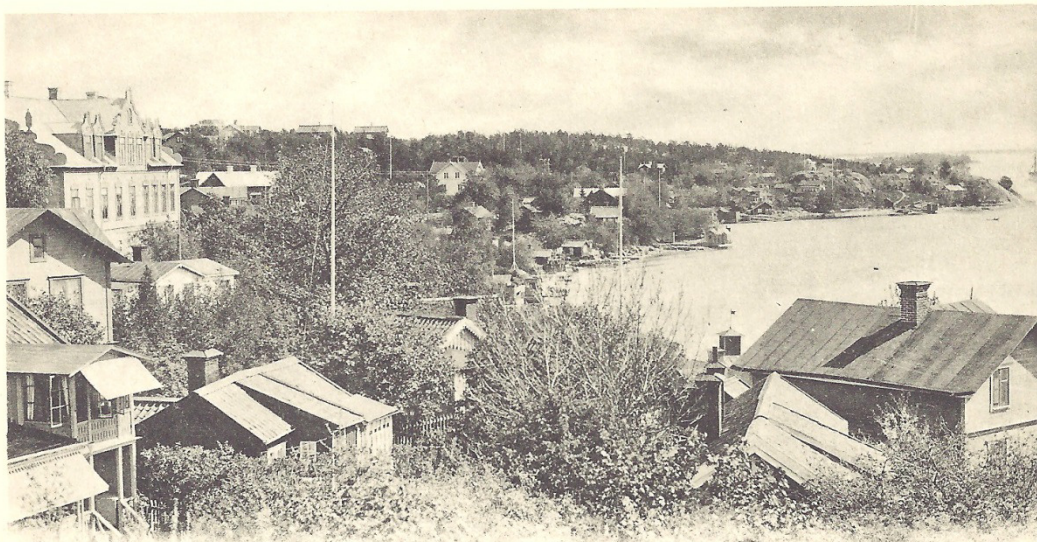
HANINGE KOMMUN  
Stadsbyggnadsförvaltningen  
2012-07-18  
Diarienum

Källare

JOHN ROBERT NILSSON ARKITEKONTOR  
Döbelnsgatan 45, 115 52 Stockholm, Sweden +46 8 677 75 40 info@jrna.se www.jrna.se

## Bilaga 2

### Äldre fotografier



Dalarö sedt från Lotsberget.

1901 Lars Liwendals samling



1902 Lars Liwendals samling



*Okänt datum. Källa: Vandring på Dalarö, Dalarö hembygdsförening, 2005/2011*



*Hotell Bellevue. Okänt datum, från Haningearkivet, Haninge kommun, bildnr 3380*

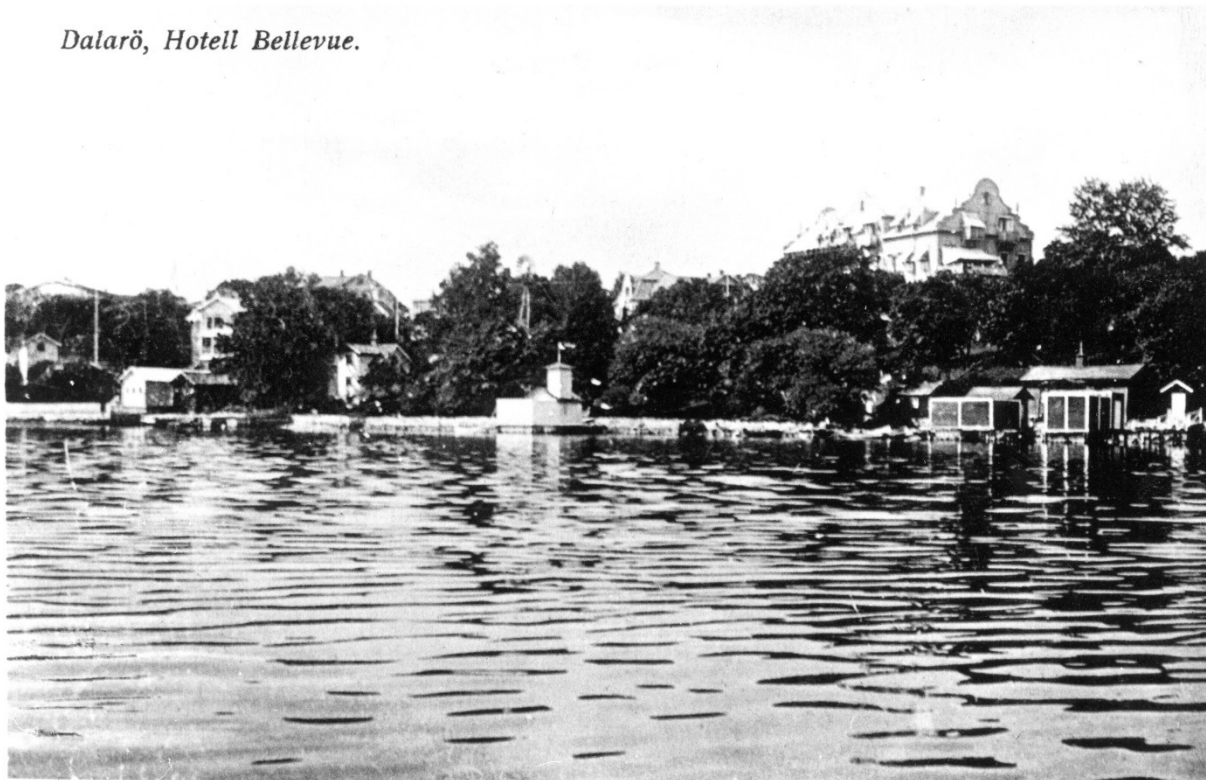


1909 Lars Liwendals samling



1950-tal Lars Liwendals samling

*Dalarö, Hotell Bellevue.*



*Okänt datum, från Haningearkivet, Haninge kommun, bildnr 4022. Vid vattnet syns ett mindre kallbadhus.*



*S:t Lukasstiftelsens gästhem, som invigdes 1952. Tidigare var huset annex till hotellet vid namn Bellevue. okänt datum, från Haningearkivet, Haninge kommun, bildnr 3371*

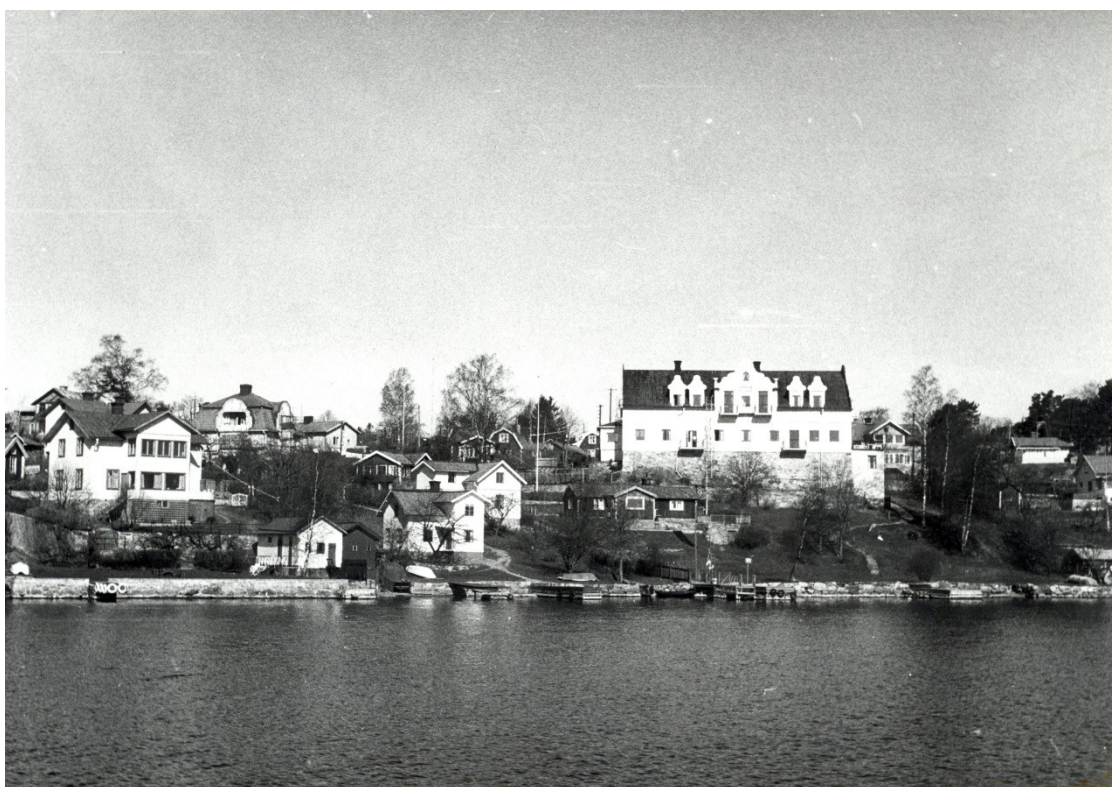




1960-talet Lars Liwendals samling



Hotelllets entréside 1967. Fotograf Alf Nordström. Från Stockholms länsmuseum bildnr AN-11243



*Dalarö S:t Lukasstiftelsen gästhem, datum 1968-04-25 från Haningearkivet, Haninge kommun, bildnr 3592*



*Hotellet mot sjösidan, 1999. Fotograf Anna Ulfstrand. Från Stockholms länsmuseum bildnr LD99-0034*